

เครือข่ายป่า

ชุมชนยั่งยืน ป่าสมบูรณ์

A strong network...a sustainable community and rich forests

ดงนาทาม ป่าเต็งรังผืนใหญ่ผืนสุดท้าย
ริมแม่น้ำโขง ในเขต 3 อำเภอตอนบน
ของจังหวัดอุบลราชธานี ไม่อาจคง
สภาพอุดมสมบูรณ์มาจวบจนทุกวันนี้
หากขาดซึ่งความร่วมมือแรงร่วมใจใน
การอนุรักษ์ผืนป่าของชุมชนชาวถิ่นอีสาน
แห่งเครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทาม

Dong Na Tham, the last lush
Deciduous Dipterocarp Forest on
the bank of Khong River, in the three
upper districts of Ubon Ratchathani
Province, can never sustain fertility
from the old days up until present
without united spirit to preserve
forest from Isan Community's Dong
Na Tham Community Forest Network.

ฟื้นคืน...

T

เรื่องราวการฟื้นฟูผืนป่าดงนาทามเริ่มต้นที่บ้านนาโพธิ์กลาง ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม ชุมชนเล็กๆริมแม่น้ำโขงที่พึ่งพาอาศัยป่ามาหลายชั่วอายุคน แต่หลังจากป่าสงวนแห่งชาติหนองสองห้องมีสภาพเสื่อมโทรมลงเนื่องจากการให้สัมปทานป่า และนโยบายรัฐที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว อีกทั้งในเวลาต่อมาพื้นที่ป่าแห่งนี้ยังถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ซึ่งทับซ้อนทับที่ดินทำกิน ชาวบ้านกับหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชนจึงรวมตัวกันเพื่อเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ในที่สุด จึงได้ข้อสรุปร่วมกันว่า ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า และจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้นที่นี่เป็นแห่งแรก เพื่อเป็นแกนนำในการทำงาน ร่างระเบียบกฎเกณฑ์แบ่งเขตหมู่บ้าน และกันพื้นที่ทำกินออกจากพื้นที่ป่า รวมถึงทำแนวกันไฟ ตลอดจนจัดชุดลาดตระเวน

The story of Dong Na Tham forest revival started at Ban Na Pho Klang of Khong Chiam District, a tiny community on the river bank of Khong river, whose life has depended upon forest resources for ages. The national park was deteriorated after the forest concession issued by the government and its monoculture policy promotion in the village. In addition, this forest was later added as a part of Pha Taem National Park, which overlapped with the living area of the villagers. As a result, the villagers together with the government organizations and some Non Government Organizations got together to exchange views and ideas on this issue.

Finally, they mutually agreed to allow the community to take part in forest restoration and form a community forest group for the first time to take the helm at the task, specify criteria and zone of the villages, exclude living area from the forest area, construct firebreak as well as arrange forest patrol.

From the small community to nine villages in Tambon Na Pho Klang, the group was on its way to become a **Dong Na Tham Community Forest Network** at Tambon level in 1995.

จากชุมชนเล็กๆ ได้ขยายเครือข่ายจนครบ 9 หมู่บ้าน ครอบคลุมทั้งตำบลนาโพธิ์กลาง และผลักดันสู่การเป็น “เครือข่าย ป่าชุมชนป่าดงนาทาม” ระดับตำบลใน พ.ศ. 2538

ทว่าด้วยพื้นที่ป่าดงนาทามเกือบ 50,000 ไร่ เกินกว่ากำลัง ที่ชุมชนเพียง 9 หมู่บ้านจะดูแลได้อย่างทั่วถึง จึงได้ขยาย เครือข่ายออกไปยังต่างตำบล จากไม่ถึง 10 หมู่บ้านในระยะ เริ่มต้น เพิ่มขึ้นเป็นกว่า 20 หมู่บ้าน ใน 3 อำเภอ รอบป่า ดงนาทาม ได้แก่ อำเภอโขงเจียม อำเภอศรีเมืองใหม่ และอำเภอ โพธิ์ไทร ซึ่งจากการขยายเครือข่ายอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ทำให้เครือข่ายแห่งนี้ได้รับการขนานนามจากชาวบ้านว่าเป็น “เครือข่ายลูกดก”

ทวี ศรีบุญ ประธานป่าชุมชนของบ้านนวมแห่งน้อย ตำบลนวมแห่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ กล่าวว่า “เมื่อชาวบ้านจะทำ ป่าชุมชน เจ้าหน้าที่อุทยานก็มาร่วมประชุม อภิปราย ทำความ เข้าใจกันถึงความจำเป็นในการใช้พื้นที่ป่า รวมถึงการดูแลรักษา ป่าที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้าน เพราะลำพังเพียง เจ้าหน้าที่คงไม่อาจดูแลได้ทั้งหมด เมื่อการพูดจาตกลงกันเป็นไป ด้วยดี เราจึงเริ่มทำป่าชุมชน”

ผลจากการรวมพลังสร้างเครือข่าย ทำให้ปัญหาการตัดไม้ ทำลายป่าและไฟป่าลดลง ชาวบ้านได้อาศัยป่าเป็นแหล่ง หล่อเลี้ยงชีวิตอีกครั้งภายใต้กฎระเบียบที่แต่ละชุมชนกำหนดขึ้น ซึ่งแม้จะแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่และความพร้อม แต่อยู่ ในกรอบแนวคิดเดียวกันทั้งเครือข่าย โดยเฉพาะเรื่องการเข้าไป ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า และการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ของคนใน ชุมชน

“ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านจะพูดคุยเพื่อสร้างกฎระเบียบของ เเขาเอง ทั้งเรื่องการใช้ประโยชน์และการฟื้นฟู เช่น จะเก็บ หน่อไม้ป่าได้ครบครวละเท่าไร หรือจะตัดไม้ซ่อมแซมบ้านต้อง ขออนุญาตจากกรรมการหมู่บ้านก่อน และเมื่อตัดไปต้นหนึ่ง จะต้องปลูกทดแทนที่ต้น” ศิริสิทธิ์ จรุงศรี เลขานุการเครือข่าย ป่าชุมชนป่าดงนาทาม เล่าถึงหลักและวิธีการจัดการป่าของ ชาวบ้าน

เป็นเวลากว่าทศวรรษที่เครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทาม ดำเนินกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ป่าอย่างต่อเนื่อง ทั้งการอบรม ให้ความรู้ชาวบ้าน การพาไปศึกษาดูงานการจัดการป่าชุมชน ในพื้นที่ต่างๆ การร่วมกันปลูกป่าตามแนวเขตกันชนป่าดงนาทาม และพื้นที่เสื่อมโทรมทุกวันสำคัญของทุกปี การจัดเวรยาม ลาดตระเวนป้องกันไฟ การทำแนวกันไฟ การดับไฟป่า ตลอดจน การรื้อฟื้นภูมิปัญญาการดูแลป่า โดยแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น ป่าอนุรักษ์ 30% ป่าใช้สอย 30% และป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ 40%

สิ่งที่ชาวบ้านกลุ่มเล็กๆ กลุ่มนี้ร่วมกันทำ ไม่เพียงเป็นที่รับรู้ ภายใตชุมชน ทว่ายังแพร่ขยายไปสู่ภายนอก และที่ยังความ ภาคภูมิใจและปลื้มใจให้แก่เครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทาม

ป่าดงนาทามยังคงสภาพอุดมสมบูรณ์มาได้ จวบจนทุกวันนี้ ด้วยความร่วมมือแรงร่วมใจ ในการอนุรักษ์ผืนป่าของชุมชนชาวกันอีสาน แห่งเครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทาม

Dong Na Tham Forest can still maintain fertility up until today as a result of strong collaboration for forest conservation of Isan Community of Dong Na Tham Community Forest Network.

Nevertheless, with an area of nearly 50,000 rai, a thorough conservation seemed to be beyond the ability of nine villages, the network then further expanded to include nearby villages. From less than 10 villages at the beginning, over 20 villages in three districts around Dong Na Tham i.e. Khong Chiam, Si Mueang Mai, and Pho Sai, later joined them. The network expanded so rapidly and extensively that the villagers called it “a prolific network”.

Mr. Tawee Sriboon, the Chairman of Community Forest Network of Ban Namtangnoi, Tambon Namtangnoi, Si Mueang Mai District, revealed “when the villagers wanted to start a community forest project, the officers of national park were invited to meet, discuss and learn the need of why the villagers had to use the forest as well as why a cooperation from villagers was needed in taking care of the forest as the officers were not able to do it alone. Following a fruitful discussion, we then began the community forest project.”

A powerful network resulted in a marked decrease of deforestation and forest fire. In addition, under the rules designed by each community the forests have turned alive and nourished the villages. Despite a variety of rules specifically set up to respond to different conditions and readiness of each area, all apply to the same concept of the network, that is, the use of forest area and participation of the members in the community, in particular.

“The villagers in each village will share their ideas on how to set up their own rules of both the use and restoration e.g. how much wild bamboo each family can collect or a permission to cut wood for repairing the house needs to be given from a village committee first and also a discussion on how many trees are needed after felling one tree.” Mr. Sirasith Charoonsri, a secretary of Dong Na Tham Community Forest Network elaborated on the principles and forest management of the villagers.

It is now more than a decade that Dong Na Tham Community Forest Network has continuously carried out

อย่างยิ่งก็คือ การได้รับพระราชทานธงพิทักษ์ป่า รักษาชีวิต จากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

สมาชิกเครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทามเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนถึงวันนี้มีสมาชิกรวม 36 หมู่บ้าน นอกจากความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า ชาวบ้านยังเกิดแนวคิดร่วมกันว่าการฟื้นฟูป่าอย่างเดียวนั้นไม่อาจทำให้ชุมชนเกิดความยั่งยืนได้ ใน พ.ศ. 2545 จึงมีการส่งเสริมอาชีพของชุมชนเครือข่ายทั้งที่มีอยู่เดิมและที่สร้างขึ้นใหม่ อาทิ กลุ่มทำลวดหนาม กลุ่มทอผ้า กลุ่มเลี้ยงปลา และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์

ต่อมาใน พ.ศ. 2547 รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกยางพารา ซึ่งการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวทำให้ต้องถางป่าหัวไร่ปลายนาออก เครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทามจึงตั้งรับกับปัญหาดังกล่าว ด้วยการรณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกยางพาราเพียง 1 - 2 ไร่ พร้อมกับเร่งปลูก “ป่าครอบครัว” เพื่อให้มีไม้ใช้สอยเพิ่มเติม โดยเฉพาะไม้พืชน้ำที่ต้องมีใช้ทุกครัวเรือน อีกทั้งป่าครอบครัวยังเป็นปากกันชนมิให้เข้าสู่พื้นที่ป่าใหญ่ได้โดยง่าย

ขณะเดียวกันยังได้จัดทำตลาดนัดป่าชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านนำผลิตผลจากป่ามาแลกเปลี่ยนกันระหว่างหมู่บ้าน และขยายผลไปถึงกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารต่างๆ นอกจากนี้ยังได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ท่วงโย หวงแหน และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืนสืบไป

เครือข่ายป่าชุมชนป่าดงนาทามยังคงมุ่งมั่นก้าวเดินต่อไปในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพิทักษ์ผืนป่า และสร้างเครือข่ายให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ด้วยเจตนาธรรมาภิบาลเน้นในการเป็นเครือข่ายที่มั่นคง เพื่อสร้างชุมชนที่ยั่งยืน และรักษาผืนป่าให้สมบูรณ์ตลอดไป ●

activities to preserve the forest e.g. villager training, study tours on community forest management in various areas as well as reforestation along buffer zone of Dong Na Tham Forest and deteriorated areas every year, fire break, patrol to prevent forest fire, firebreak building, fire control and extinguishing as well as reviving local wisdom of forest management. The forest area is also divided into three main purposes : 30 percent for conservation; 30 percent for utilization and 40 percent for animal farming.

An achievement of this small group of villagers is not known only among them but widely witnessed by outsiders. Furthermore, their work has brought them greatest pride and delights as a recipient of Protect Forest for Life Saving Flag bestowed by Her Majesty the Queen.

As the members of Dong Na Tham Forest Community Network have been uninterruptedly increased, there are presently 36 villages joining the network. Apart from the richness of the forest that has to be taken care of, the villagers reached a consensus that forest restoration may have not lead to sustainability. Hence, in 2002 both existing careers and new ones in the community were promoted e.g. barbed wire making, the Cloth Weaving Group, the Fish Rearing Group and the Preserved Products Groups.

Later in 2004, the government encouraged the villagers to grow rubber trees. The monoculture farming method required them to clear the forests nearby paddy fields. To handle this situation, the Network campaigned to persuade the villagers to grow only 1 - 2 rai of rubber trees and grow “a family forest” in order to increase more wood for utilization, in particular, the wood fuel, which was needed in every family. In addition, the family forest serves as a buffer forest to prevent poachers to easily access into the big forest.

At the same time, a community forest market was organized as a venue for villagers to exchange forest products as well as other types of preserved food. In addition, the Network has developed a local curriculum on environment with an aim to instill public environmental consciousness among youth which will wake up the communities to care and preserve environment and natural resources in order to last eternally.

The Dong Na Tham Community Forest Network remains steadfast to its forest protection mission and network creation to be developed with high quality with its strong determination to strengthen the network to build sustainable communities and preserve our rich forest lastingly. ●